

de Studii Media și Noi Tehnologii de Comunicare și unde coordonează primul master francofon în științele comunicării, precum și colocviile bilaterale anuale franco-române în științele comunicării.

Alexandra Povară

Adrian Hatos, *Sociologia educației*, Iași : Editura Polirom, 2006, 247 p.

Între sociologii afirmați în ultimul deceniu se cuvine a fi amintit Adrian Hatos, conferențiar universitar la Universitatea din Oradea. Studiile sale pe diferite teme de sociologie se disting prin analize pertinente ale unor probleme sociale relevante în societatea românească de astăzi.

Autorul lucrării *Sociologia educației* a parcurs multe stagii de pregătire la universități europene (Maastricht, Budapesta, Cracovia, London, Florența) și în SUA (Ann Arbor) în domenii foarte variate : metode de măsurare a sărăciei, etică și transparență în afaceri și administrație, restructurare urbană și conflict social, sociologie politică, drepturile omului, metode cantitative avansate, tranzitologie. Este doctor în sociologie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj din octombrie 2004 cu teza : *Forme asociative de organizare în agricultura de tranziție*, avându-l conducător de doctorat pe prestigiosul sociolog Achim Mihu.

Profesorul Hatos are o remarcabilă activitate editorială, fiind autor a șapte cărți : *Cultură, dezvoltare, identitate, perspective actuale. 10 ani de la înființarea secțiilor de psihologie și sociologie la Universitatea din Oradea*, coordonator, 2007 ; *Colectivism după colectivism ? Forme asociative de organizare în agricultura românească de tranziție : 1990 -2002*, 2006 ; *Sociologia educației*, 2006 ; *Dragoste, contracepție și sărăcie. Comportament reproductiv și contraceptiv în context social*, coordonator, 2004 ; *Economie, societate și educație. Temele principale ale sociologiei educației*”, 2004 ; *Cum se învață*

cetățenia activă în România ?, coordonator, 2004 ; *Sport și societate. Introducere în sociologia sportului*, 2002.

Profesorul Adrian Hatos include în tematica sa de interes profesional sociologia educației, o disciplină încă puțin frecventată de universitari și cercetători români.

Cartea *Sociologia educației* debutează cu o introducere lămuritoare asupra situației sociologiei educației în România, din care rezultă statutul destul de incert al acestei discipline sociologice, și dovada clară rămâne neinclusiunea în programele multor facultăți de sociologie a cursurilor și seminariilor de sociologia educației.

Ar trebui să căutăm o explicație la lipsa de receptivitate pentru sociologia educației în România. Este aceasta un semn al neîncrederii în virtuțile reale ale educației afirmate prin instanțe sociale ? Dacă răspunsul ar fi afirmativ atunci nu ne rămâne decât să credem că societatea românească are încredere numai în educația nonformală și informală, că influența contextelor sociale este nesemnificativă. În același timp, trebuie recunoscut dezinteresul sociologilor români pentru educație, cu toate că mari nume ale sociologiei mondiale pe educație (P. Bourdieu, M. Archer, J. Coleman) sunt citate ca surse de referință cam în orice lucrare de sociologie.

După profesorul Hatos, situația nu este specifică învățământului academic de sociologie din România, dar el crede că una dintre cauzele care ar fi contribuit la eșecul reformei învățământului românesc ar fi nefundamentarea ei sociologică. Ce înseamnă de fapt, implicarea sociologului ? Elaborarea de diagnoză, gândirea unor proiecții economice sau demografice, o dezbatere publică moderată de sociologi. Poziție corectă, dar să spunem că sociologii nu vor fi solicitați să facă o reformă a învățământului atât timp cât statutul acestora în spațiul public este minor. Sociologii ar fi trebuit să fie prezenți în toate actele de reformare a societății, iar implicarea lor în reforma învățământului s-ar fi făcut de la sine.

Autorul ne propune un capitol *Ce este sociologia educației* axat pe studiul tezelor

unor reprezentativi sociologi în domeniu și pe acțiunile lor, el fiind convins că „Adevărata explozie a sociologiei educației este consecutivă căderii în desuetudine a marilor încercări teoretice de talia celei parsoniene. Concepte precum sistem sau funcție nu se mai utilizează decât cu valoare metaforică”, p. 24. Într-adevăr, funcționalismul a avut și are parte de numeroase critici, însă cu siguranță noțiunile de sistem și funcție sunt studiate de orice sociolog nu ca metafore ci ca idei intrinseci analizei sociologice.

Capitolul despre istoria socială a școlii indică etapele esențiale ale devenirii instituțiilor de învățământ: începutul epocii moderne, apariția și consolidarea sistemelor de învățământ public de masă și revoluția școlară postbelică. Am reținut ideea că școala împreună cu armata și cu serviciul civil a creat elitele societății moderne. Fără îndoială, școala a fost o instituție fundamentală în ridicarea nivelului de instruire și de educare a tuturor națiunilor. Să recunoaștem însă rolul excepțional al burgheziei în susținerea dezvoltării instituției școlare, propulsând-o în motor al evoluției sociale și culturale moderne.

Foarte interesante sunt ideile avansate de autor în ce privește dezvoltarea învățământului de masă. Astfel, ne oferă o sinteză asupra învățământului public de masă; masificarea învățământului este o componentă a unui amplu proces de masificare din societatea industrială și postindustrială. Autorul apreciază că dezvoltarea puternică a învățământului de masă în România comunistă a fost o consecință firească a proceselor de industrializare și urbanizare, în contextul modernizării cunoscută practic de toate țările: „Statul comunist doar a gestionat, prin mijloace specifice, această modernizare la care era constrâns de competiția mondială la care lua parte”, p. 52. Mai departe se afirmă că învățământul în comunism a realizat „mult mai puțin” decât multe dintre regimurile liberal-democratice, fără ca sociologul să vină cu date statistice doveditoare a tezei sale, și astfel se rămâne la nivel strict al unei alegații ideologice. Ar trebui analizate cu mai multă obiectivitate o serie de

măsuri luate de regimul comunist cum ar fi alfabetizarea întregii populații și gratuitatea învățământului de toate gradele, efectele lor în societate.

În capitolul III autorul analizează funcțiile școlii așa cum sunt ele abordate în doctrine sociologice. Astfel, John Dewey ar fi sursa „legitimității organizării școlilor pe tremele unei clasificări ideologice”, p. 60. În realitate profesorul Adrian Hatos reevaluează concepția funcționalistă asupra școlii insistând pe temele stratificarea socială, capitalul uman, structura socială. Prin comparare, funcțiile școlii astăzi sunt: transmiterea culturii dominante, promovarea integrării sociale și politice, menținerea controlului social, agent al schimbării. Toate aceste funcții sunt susținute de unele orientări sociologice, în primul rând cele funcționaliste sau contestate de alte curente sociologice, de pildă conflictualismul.

Economia educației (capitolul IV) este un subiect mai puțin studiat în România, cel puțin de către sociologi. Profesorul Hatos prezintă sintetic ideile lui Gary Becker despre capitalul uman, cu accentuarea unor chestiuni privind profitul investit în educație, ratele de revenire din educație. Pentru câștigătorul premiului Nobel „Școlarizarea, un curs de practică în computere, cifre asupra îngrijirii medicale și cursuri asupra virtuților punctualității și cinstei reprezintă, de asemenea, un capital, în sensul că ele îmbunătățesc sănătatea, măresc câștigurile sau cresc mult aprecierea unei persoane asupra literaturii în timpul vieții” (Gary S. Becker, *Capitalul uman*, 1997, 15-16). După specialistul american „Educația și pregătirea profesională sunt cele mai importante investiții în capitalul uman” deoarece veniturile persoanelor cu un nivel superior de educație sunt, aproape întotdeauna, mult peste medie. Beneficiile provenite din absolvirea unei universități sunt mai accentuate decât costurile cu pregătirea pe timpul studiilor. Marile companii nu sunt interesate doar de diplome școlare ci și de capacitățile și performanța absolventului în contextul activității productive: disciplina în muncă, relațiile cu clienții, stabilirea de relații colegiale cu ceilalți angajați.

Relația dintre educație și creșterea economică, ne duce spre concluzia că sporirea nivelului de instruire a indivizilor nu duce la creșterea prosperității sociale (Capitolul V).

Examinarea inegalităților sociale și mobilitatea socială în contextul problematicii meritocrației (Capitolul VI). Se readuc în actualitate teze mult dezbătute dar și mult controversate în deceniile 7 și 8 din secolul XX cu deosebire în SUA și în Franța.

Este limpede că mobilitatea socială este cel mai caracteristic fenomen al mișcării indivizilor într-un spațiu social. Nivelul de școlarizare și de calificare profesională stimulează deplasarea indivizilor sau a grupurilor în structurile sociale dintr-un spațiu social și schimbarea poziției sociale în cadrul colectivității sau translarea într-o colectivitate pentru ocuparea unei poziții sociale.

Nivelul de pregătire școlară este un factor de stratificarea socială alături de venit sau avere, putere deținută și nivelul de la care un individ poate lua decizii, aptitudinile și calificările individului. Am spune că rolul școlii în configurarea inegalităților sociale se impune nu prin sine ci în asociere cu ceilalți factori de stratificare socială. Aici stă una din limitele funcționalismului sociologic privind educația. Teoriile conflictualiste al cărui exponent este Randall Collins accentuează ideea despre competiția dintre grupurile de status în obținerea accesului la resursele – limitate – ale unei societăți. Diplomele școlare sunt folosite pentru încadrarea în ocupații profitabile pe piața muncii, și acest fapt face ca societatea actuală să fie una a acreditărilor (*credential society*).

O întrebare la care nu s-a răspuns suficient de limpede de către sociologii educației este cea referitoare la discrepanța dintre ierarhia valorică stabilită de școală în cadrul unei promoții și ierarhia valorică produsă de societate. În societatea de masă nu toți absolvenții foarte buni ocupă poziții de vârf în domeniile pentru care s-au pregătit. Aici stă una din explicațiile criticilor făcute învățământului de actorii și agenții câmpului economic.

Ultima parte a lucrării indică unele direcții ale evoluției învățământului – încrederea în

instituțiile școlare, rezultatele școlare, meditațiile, corupția.

La fiecare capitol, autorul prezintă concluziile propriilor aplicații, fapt ce conferă cărții o originalitate aparte. Profesorul Hatos caută să afle răspunsuri la realități locale pornind de la modele sociologice occidentale. Prin interesantele particularizări, prin date și studii de caz despre situația învățământului românesc, cartea ne introduce în studiul unor subiecte cu larg ecou în spațiul public, cum sunt meditațiile sau nivelul de performanță al școlii românești.

Lucrarea se ocupă prioritar de învățământ și școală, dar destul de nesemnificativ de educație, cititorul rămânând cu ideea că educația s-ar reduce la educația școlară. Autorul a preluat din literatura anglo-saxonă termenul de „education” care înseamnă educație, instruire, învățământ. Nu este menționată măcar o definiție sociologică a educației. Nu se amintește despre dimensiunile sociale ale educației formale, informale și nonformale. Dialogul sociologiei cu pedagogia este inevitabil în orice analiză sociologică.

Din lectura cărții am reținut unele neglijențe în redactarea Bibliografiei. De pildă, cartea lui Fred Mahler, *Sociologia educației și învățământului: antologie de texte contemporane de peste hotare* a apărut în 1977 și nu în 1975 cum indică autorul. Credem că această lucrare s-ar fi convenit să fie inclusă separat în bibliografie și nu în doar capitole.

Autorul nu se încumetă să citeze autorii de antologii sau traducătorii cărților traduse în românește, de exemplu Fred Mahler și Rola Mahler la Basil Bernstein, *Studii de sociologie a educației*, București, carte apărută în 1978 și nu în 1980, cum este transcris în bibliografie. În aceeași măsură trebuiau menționate postfața și îngrijirea ediției cărții lui Bernstein în limba română de către Fred Mahler. În schimb, la cărțile din alte limbi, profesorul Hatos indică traducătorul, de exemplu, la cartea lui Max Weber *The Theory of Social and Economic Organization*.

În fine, cititorul constată că sunt pagini cu abordări care au mai mult caracterul unor schițe decât al unor analize profunde, la care

se adaugă rezumatul de la sfârșitul fiecărui capitol.

Dincolo de aceste observații, *Sociologia educației* rămâne o lucrare remarcabilă prin temele și modul de abordare a acestora de către profesorul Hatos care, cu siguranță, are și va avea încă multe de spus în cercetarea sociologică actuală.

Constantin Schifirneț

Mihai Pascaru, Călina Ana Buțiu, *Restituirea rezultatelor și dezvoltarea comunitară*, Cluj-Napoca: Argonaut, 2007, 136 p.

Volumul *Restituirea rezultatelor și dezvoltarea comunitară*, apărut în seria Filosofie-Sociologie-Psihologie a Editurii Argonaut din Cluj-Napoca, cuprinde trei studii menite a prezenta importanța cercetării-acțiune prin relevarea rolului acesteia în investigațiile la nivelul comunităților rurale. Scopul lucrării este acela de a oferi pentru practica dezvoltării comunitare (demers interdisciplinar și de intervenție) un cadru conceptual bine structurat în jurul unor investigații în care *restituirea rezultatelor* dorește să ocupe un rol aparte.

În studiul *Restituirea rezultatelor în dezbatere și practicile sociale contemporane*, semnat de Mihai Pascaru, sunt prezentate diferitele moduri în care se realizează restituirea rezultatelor, fie în scop etic (*restituirea-dar*), fie în scop euristic (*restituirea-cunoaștere*). În metodologia cercetării-acțiune este recomandată restituirea orală către grupuri reprezentative, producându-se astfel și transformarea vizată de dimensiunea intervenției. Dintre cele trei tipuri de restituire descrise la un moment dat de către antropologul francez Bernard Bergier (savantă, elucidantă și militantă), cele din urmă se vor a fi formative și apropiative, centrate pe subiect. Cercetarea-acțiune presupune ea însăși un parteneriat în cadrul căruia comunitatea este deopotrivă subiect și obiect,

fiind propuse ipoteze de cercetare și ipoteze de acțiune deopotrivă. Cercetarea-acțiune, demers derulat de cei preocupați direct de problemele sociale, urmărește orientarea rezultatelor spre realizarea schimbării. Într-o asemenea perspectivă, actorii se identifică cu cercetătorii, demersul fiind unul de intervenție la nivelul comunității. În studiul lui Mihai Pascaru ne sunt aduse în atenție și trei exemple de cercetare-acțiune de succes asupra conflictelor din Irlanda de Nord, asupra riscului HIV în comunitățile de emigranți spanioli din SUA și asupra problemele femeilor sărace din Canada. În aceste investigații participarea la cercetare a comunităților, de la operaționalizarea conceptelor până la restituirea rezultatelor, a constituit cheia rezolvării unor dileme metodologice, etice sau politice. Un alt concept, de care este legată restituirea rezultatelor, este cel de *intelență teritorială*, suport pentru dezvoltarea *metodologiei Catalyse* de către economistul francez J.-J. Girardot. Nucleul metodologiei Catalyse îl constituie tocmai restituirea rezultatelor.

În finalul primului studiu al volumului, este prezentată restituirea rezultatelor într-un proiect de dezvoltare microregională. Cercetarea concretă sintetizată în studiu s-a realizat în microregiunea Vălișoara-Rimetea din depresiunea Trascăului (Alba). Datele obținute în anchetă au fost prezentate în seminarii de restituire și/sau restituite individual, facilitându-se astfel cunoașterea științifică și acțiunea deopotrivă, prin determinarea comunităților la conștientizarea problemelor cu care se confruntă și la identificarea corectă a oportunităților de dezvoltare.

Studiul semnat de Călina Ana Buțiu, *Dezvoltarea comunitară – concept, strategii și metode de intervenție*, oferă cititorului posibilitatea cunoașterii unor semnificații ale conceptului de dezvoltare comunitară și a dimensiunilor dezvoltării comunitare ca formă de intervenție. Pornind de la definirea comunității și a dezvoltării comunitare în literatura de specialitate (ca efort de îmbunătățire a condițiilor economice, sociale și culturale, sau mai edificator, în concepția lui D. Sandu